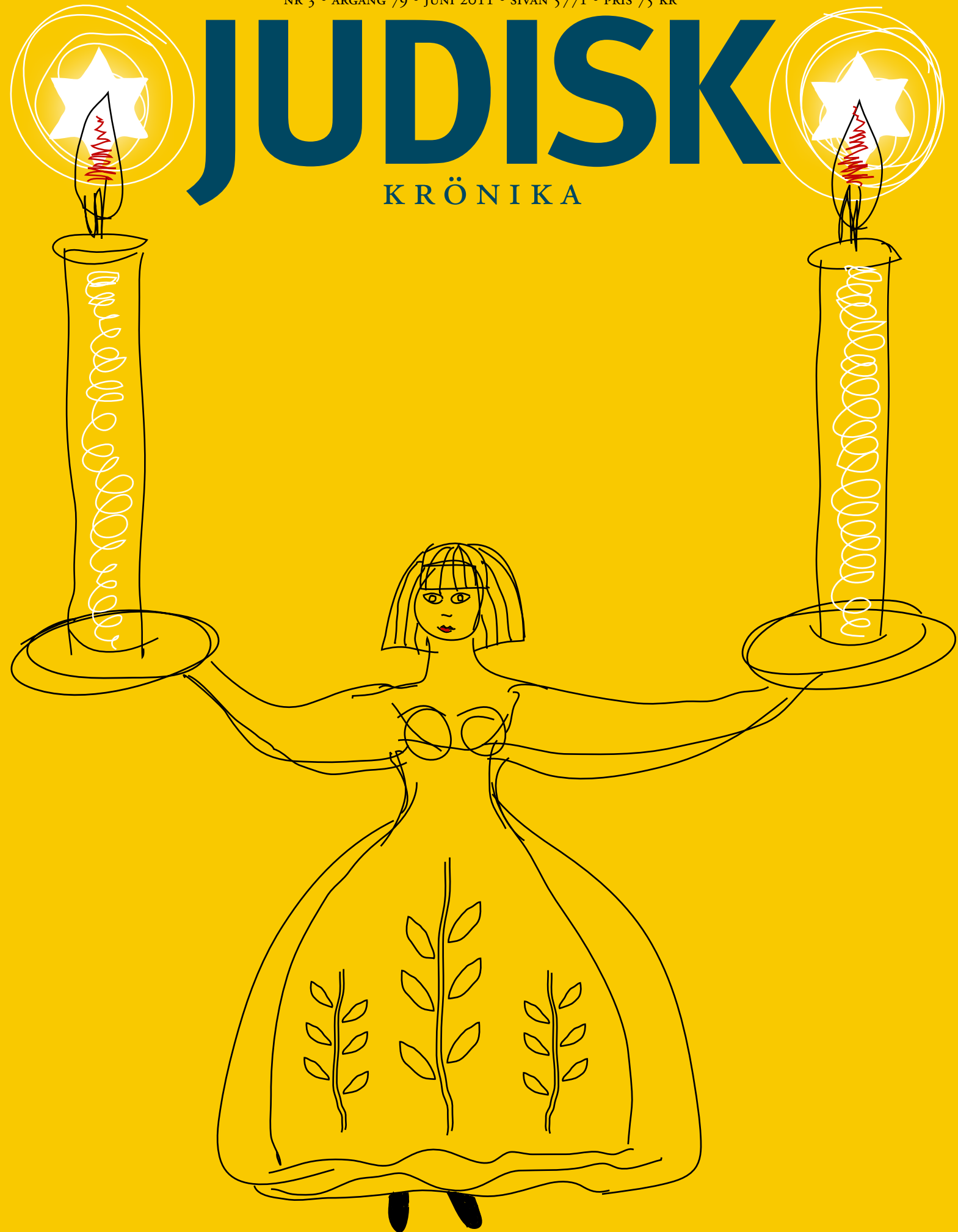

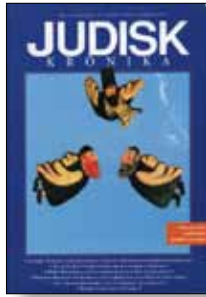
NR 3 • ÅRGÅNG 79 • JUNI 2011 • SIVAN 5771 • PRIS 75 KR

JUDISK

KRÖNIKA

Midsommarafton infaller alltid på shabat

För 20 år sedan

”Det är betecknande att samma församling som 1838 såg namnbytet till ’Mosaiska’ som en seger för emancipationen 140 år senare beslöt att återgå till namnet ’Judiska’. Man ville därmed markera en vändpunkt på den väg från partikularism till universalism som föregångarna har vandrat. Integreringen i det svenska samhället ses inte längre som lika med assimilation. Och att bejaka sina rötter behöver inte vara att isolera sig från omgivningen. Att leva i två kulturer är i stället en tillgång för individen och för samhället.”

Judisk Krönika juni 1991

Skön sommar önskar Judisk Krönika

En onyanserad förklaring

om skillnaden mellan liberal och ortodox judendom

EN JUDISK FAMILJ i en Los Angeles-förort har köpt en Mercedes och vill gärna att den lokale rabbinen läser en bön över det nya fordonet.

De kontaktar en ortodox rabbin och ber honom om en *bracha* (välsignelse). ”Hur kan jag göra det”, svarar rabbinen, ”jag vet inte ens vad en Mercedes är”.

Då vänder sig familjen till den kon-

servative (masorti) rabbinen. Men denne kan inte bestämma sig om det är halachiskt tillåtet eller inte att läsa en bön över en personbil.

Till slut kontaktas en reform rabbin. ”Skulle du kunna läsa en bracha över vår Mercedes”, frågar familjen. ”Inga problem”, svarar reformrabbinen. ”Men vad är en *bracha*?”

Rabbinsk sexfixering

EN KVINNA som undervisar en tio år gammal pojke komprometterar hans kyskhet. Detta har överrabbinen i Holon, Avraham Yosef (bilden t.h.), son till rabbin Ovadia Yosef, Israels ultraortodoxa Shaspartis andlige ledare, slagit fast.

”En kvinna kan undervisa pojkar inför deras bar mitsva enbart om undervisning äger rum i en stor lokal där det inte förekommer någon risk för att hon skulle vara ensam med pojkens far”, förklarar också den något sexfixerade rabbinen. Han har även i detta sammanhang sagt att det är en ”förvrängning” när kvinnor försöker vara som män i namn av ”jämställdheten”.

”Detta är en kvinnlig galenskap, *a female craziness*”, säger rabbin Josef, som menar att ”Gud har skapat oss olika och separat.”

Det är inte första gången som rabbin Avraham Yosef går i sin fars fotspår och formulerar uppseendeväckande halachiska tolkningar. Nyligen har han sagt att det vore att föredra om kvinnor inte

körde bil (efter en saudiarabisk förebild), med tanke på kravet på anständighet. Hans far har tidigare slagit fast att ”judiska kvinnor skall ägna sig åt att sy och laga *cholent* (traditionell judisk maträtt som serveras på shabat) och inte hålla på med frågor som berör Toran”.

Koscher kondomer

MATTHEW Gerson, ägare till företaget St. Richard's condoms, förklarar i en intervju på den New York-baserade skvallersidan Gothamist att hans företag är ett av de fyra i USA som tillverkar kosher kondomer.

De flesta amerikanska kondomer innehåller en mejeriprodukt som kallas kasein. Det veganvänliga St. Richard's kondomer är fria från mjölkprodukter och – är därmed också kosher.

JUDISK

KRÖNIKA

Chefredaktören

slutet av maj möttes USA:s president och Israels premiärminister för att ännu en gång försöka återuppväcka den fredsprocess som sedan länge varit död – begravnen av Hamas raketattacker från Gaza mot israeliska gränsstäder och av Israels bosättningspolitik.

”Vi tror att Israels och Palestinas gränser bör grundas på 1967 års gränslinjer, med ömsesidiga överenskommelser om landbyten, så att säkra och erkända gränser upprättas för båda stater”, förklarade Barack Obama.

Premiärminister Netanyahu har bestämt avvisat den amerikanske presidentens ställningstagande. ”Israel kan inte försvaras inom sådana gränser”, enligt Netanyahu. Dock inte enligt andra, minst lika kvalificerade experter – tidigare israeliska generaler, underrättelsechefer och premiärministrar. I den nuvarande regeringen ingår försvarsminister Ehud Barak, som under fredsprocessens dagar själv ledde en regering som var beredd att, i utbyte mot ett fredsfördrag med palestinierna, lämna tillbaka i stort sett alla de områden på Västbanken och i Gaza som Israel ockuperat sedan 1967.

Hur en lösning av konflikten förr eller senare kommer att se ut är alla medvetna om: två stater med en gräns dem emellan som i stort följer 1967 års stillståndslinjer, med gränsjusteringar så att de tre stora judiska ”bosättningsblocken” i Judéen och Samarien hamnar innanför Israels nya gräns; israelisk kontroll över Jerusalems judiska delar (i praktiken en delning av staden); och omfattande säkerhetsarrangemang (möjligen med USA:s eller NATO:s närvaro) längs den överenskomna och erkända gränsen.

”President Obama har inte sagt något nytt – han har bara uttryckt den enkla sanningen att det inte finns något annat alternativ”, har Israels förre premiärminister Ehud Olmert sagt i en kommentar till de upprörda reaktioner som efter president Obamas tal hörts från både regerings- och bosättningshåll.

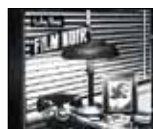
Detta är det enda sättet för Israel att överleva som en demokratisk och judisk stat.

6 Kärlekshistoria med Israel –
Hannah Brown intervjuar den hyllade författaren Nicole Krauss.

9 Bokrecensioner – av Svante Hansson, Natalie Lantz, Monica Nagler, Ricki Neuman och Tuva Winblad

15 ”Ett privilegium att leva i två världar” – Lizzie Oved Scheja möter författaren Gadi Taub en natt i Tel Aviv.

20 Verkligheten är inte svart eller vit – Mikael K Nilsson om ”film noir” som ett uttryck för judisk erfarenhet.

24 Midsommarafton infaller alltid på shabat – David Mehre artikelserie om svensk-judiska dilemman, del 3

29 ”Varför farbror onkel höll kosher hemma” – en gästkrönika av Gun Zacharias

30 Dessa eländiga gamla sagor – Magnus Alkarp berättar historien om Rhodos judar.

33 En plats för möte mellan generationerna – Anna Veeder om judiska kulturdagar i Berlin.

35 En ängel i Paris – Nina Kaltiala ser Marc Chagalls brinnande målningar.

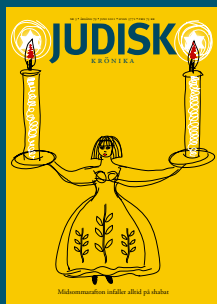

36 Minnen, separation och längtan – Negar Josephi påminns om sin barndoms Iran.

38 Fråga rabbinen: ”Varför har inte pappans judiska bakgrund någon betydelse?” – Morton Narrowe svarar.

41 Till sist – Ingrid Lomfors skriver om mecenatens återkomst.

**Chefredaktör
och ansvarig utgivare**

Jackie Jakubowski
judisk.kronika@swipnet.se
tel: 08-660 70 62

Redaktionsråd

Lars Dencik, David Grossman,
Peter Luthersson, Margit
Silberstein, Nina Solomin
och Peter Wolodarski

Annonsavdelning

Ulrika Carning
tel: 031-294121
0722-514121
ulrikacarning@gmail.com

Prenumerationsavdelning

Dina Markovich
tel: 08-660 38 72 onsd. fred.
liat@telia.com
prenumerationspris 395 kr/år
studerande 250 kr,
till utlandet 495 kr
plusgiro 54 120-1
lösnummerpris 75 kr

Adress:

Box 5053, 102 42 Stockholm
fax: 08-660 38 72
Hemsida på internet:
<http://www.judiskronika.se>

Utges av

Stiftelsen Judisk Krönika

Utkommer med 6 nr per år.
Nästa nummer 20 september 2011
Manusstopp 15 augusti 2011

Tryckt hos Grafiska Punkten

Producerad av Gabor & Co

issn 0345-5580

Omslagsbilden

Annie Winblad Jakubowski

Citera oss gärna, men ange källan.

För obeställt material ansvaras ej.

Förbehåll mot elektronisk
publicering måste meddelas av
artikelförfattaren.

Jag trodde att det var ett paradiset jag haft turen att hamna i. Några vänner som hade lämnat Polen ett år före mig väntade på perrongen i Göteborg, varifrån vi tog bussen till Marstrandsön vid sydligaste bohuskusten. De bodde där på en flyktingförläggning som var under avveckling – svenska sommarvärdar flyttade i stället in i de gamla, något slitna pensionat som invandrarförvaltningen hade hyrt på ön.

Jag var utmattad av alla upplevelser det senaste dygnet – att lämna min hemstad och vännerna där, gränsövergången, passkontrollerna, den långa tågresan, mottagandet i Göteborg. Och till sist bussresan med två färjeöverfarter i ett landskap vars skönhet gjorde mig förstummad. När jag såg havet strax efter Kungälv tänkte jag på min gamla vykortssamling med färgfotografier från drömliga platser, långt bort från min barnoms Schlesien med dess föörenade luft och gråsvarta färgskala.

Jag tog en promenad runt ön, längs kajen och hamnen med segelbåtarna och uteserveringarna. Jag sprang på de kala klipporna och där, högst uppe vid Carlstens fästning, såg jag för första gången en midsommarstång. Jag hörde dragspelsmusik, där jag stod en bit ifrån för att inte störa, och förtrollades av den stämning som skulle vara hela den långa ljusa natten. Det var för fyra decennier sedan – min första midsommarafton.

Sedan dess har jag firat många midsommarafton. Från början lite osäkert, som en turist på besök i en främmande trakt. Så småningom mer hemmastadd, även om sångtexterna aldrig riktigt velat fastna i mitt huvud. Melodin till "Du ska inte tro det blir sommar, ifall inte nån sätter fart" lät exotiskt ursvensk i mina öron när jag hörde den första gången. Det gör den inte längre. Numera vet jag också att den skrevs av en annan judisk flykting som trettio år före mig hade kommit till detta land.

I min familj har vi nu i årtal firat midsommar med samma självklarhet som shabat. Båda högtiderna infaller dessutom alltid på en fredag. På morgonen deltar hela familjen i förberedelserna inför dansen kring stängen på

allmänningen, och grannarna samlas med traditionell lunchpicknick. På kvällen tänds vi ljus innan middagen serveras. Shabatljusstaken är inköpt på Ikea och föreställer en blond flicka i folkdräkt, med uppsträckta armar och ett ljus i varje hand. Vi sjunger en shabatsång på hebreiska och sedan svenska snapsvisor till kallt brännvin. Senare på kvällen, som aldrig blir till natt, går vi till dansbanan i skogen. Den långa aftonen kan avslutas med korb och öl tillsammans med grannar och vänner vid båtbyggen. Det bästa av två världar.

Iantologin *Judisk identitet* (Natur och Kultur 1993) beskriver den alltför tidigt bortgångne författaren och psykoanalytikern Ludvig Igra judarna i vår moderna tid som "gränsöverskridandets folk". De strävar efter att vara en del av det moderna samhället, införliva dess värderingar och seder. Men samtidigt vill moderna och jämställda judar värna om det som skiljer dem från omgivningen: ett kulturellt och religiöst arv, och känslan av att utgöra en länk i det judiska folkets historia.

Judisk identitet sätts ofta på prov. Så är det också för alla andra som tillhör en minoritet i ett samhälle. Jag syftar inte på en isolerad minoritet bakom gettots murar, murar som förhindrar en integration – utan en minoritet som, med alla sina olikheter och särdrag, vill vara en del av samhället. Det är inte alltid lätt för en sådan minoritet att hitta sin plats, att hävda rätten till sin dubbla identitet. Oftast finns den i ett gränsland mellan den judiska och den icke-judiska världen.

Den moderna judiska människan har sedan emancipationen i slutet av 1800-talet (senare i Östeuropa) befunnit sig i detta gränsland. Hennes dilemma har ofta varit att hitta en balans mellan upprätthållandet av identifikationen med den judiska gruppen och möjligheten att integreras i en icke-judisk omgivning.

Priset för frigörelsen av de europeiska judarna i slutet av 1800- och början av 1900-talet var högt: det innebar uppgivande av delar

Vi sjunger en shabatsång på hebreiska och sedan svenska snapsvisor till kallt brännvin. Det bästa av två världar.

av religiösa traditioner och ritualer, ifrågasättande av nationell gemenskap med judar i andra länder och förkastande av judendomens "sionistiska" budskap om Sion som varje judes andliga och historiska hemland.

Idag behöver judarna inte ge upp delar av sin tradition eller ta avstånd från den sionistiska tanken som 1948 materialiserades när statens Israel blev en självständig nation. Men dagens diasporajudar brottas alltjämt med de grundläggande frågor som de första emanciperade franska judarna formulerade för mer än två hundra år sedan:

Hur mycket "judiskhet" kan man bevara och ändå förbli accepterad av sina icke-judiska landsmän som en lojal medborgare?

Hur mycket "judiskhet" kan man ge upp utan att assimileringprocessen utjämnar alla skillnader och den judiska identiteten upphör att ha någon konkret innebörd?

Samma frågor har nu i etthundrafemtio år ställts av medlemmarna av den judiska minoriteten i Sverige. Det finns ett fåtal som tror sig kunna stoppa assimileringen genom att isolera sig och ta avstånd från sin icke-judiska omgivning. De ser "judisk framtid" i det förflutna, när de söker svar på vår tids frågor inom religiösa riktningar som förkastar modernitet, förnyelse och tids-

enlig omtolkning av judendomens lära. Det finns andra (ganska få) som finner det omöjligt att förena modernitet med en fyra tusen år gammal tradition – och förkastar den helt och hållet, i utbyte mot en efterlängtd plats inom majoritetssamhället.

Men de flesta judar väljer att leva i gränstrakten mellan den egna traditionen och majoritetssamhällets. Denna plats är det gränsöverskridande folkets andliga hemland. Det är en trevlig plats – en grogrund för kreativt nytänkande och fruktbart skapande; en plats där nya idéer väcks och testas, där kulturkrockar ger upphov till nya kulturuttryck, där alla tvingas möta "Den andre" och lär sig att leva med andra än "sina egna".

Att vara en minoritet är ett livsvillkor som man delar med många andra i gränlandet. Minoritetens uppgift blir här att ständigt vidga gränserna, att ifrågasätta det till synes självklara och öppna sinnen för det berikande främmande. Att vara jude i detta gränsländ är att acceptera en så kallad bindestrecksidentitet: svensk-jude (så som svensk-amerikan eller svensk-turk).

Men det finns också en sida av existensen i gränstrakten som Ludvig Igra varnar för: "Gränsländets identitet innehåller inte bara en stimulerande utmaning för den jude som söker sig dit;

erfarenheterna visar också att det är livsfarligt att befinna sig i gränsländet. Det är så lätt att förlora orienteringen, för att slutligen tappa bort sig själv."

Man skulle också vilja tillägga att gränsländet kan vara en livsfarlig plats när konflikter inte leder till konstnärlig kreativitet utan löses med våld; när majoriteten ifrågasätter minoritetens rätt att vara "annorlunda". Vi har sett många exempel på detta, också i vår del av världen, efter – och trots! – andra världskriget. Kriget på Balkan, med gränsländets huvudstad Sarajevos blodiga fall, som ett talande exempel.

Men så var det detta med svenskt midsommarfirande. Tomas Böhm, också han författare och psykoanalytiker, skriver i antologin om judisk identitet att många judar löser sin flerkulturella tillhörighet – om man uppfattar den som problematisk – genom att vara mer svenska än svenskarna själva: "Vi kanske lär oss mer om sill och nubbe, svensk historia, segling i skärgården än många 'ursvenskar'."

Min vän Tomas har kanske rätt, men hans diagnos stämmer inte på mig. Jag firar midsommar med både nubbe och sill och midsommarstång – men det gör jag inte för att uppfattas som någon annan än den jag är. En som alltid tänder shabatljus innan det är dags för dans på logen till tonerna av svensk dansbandsmusik.

Trevlig midsommar!
Och *shabat shalom!*

Judisk Krönika välkomnar kommentarer och debattinlägg kring frågor som tas upp på ledarplats eller i andra delar av tidningen. Skriv till: Judisk Krönika, Box 5053, 102 42 Stockholm eller maila till: judisk.kronika@swipnet.se
Manusstopp till nästa nummer: 15 augusti

INTERVJU NICOLE KRAUSS

Kärlekshistoria med Israel

Hannah Brown intervjuar
den amerikanska succéförfattaren
Nicole Krauss.

– **DET DÅR ÄR VÅL INTE** en mobiltelefon, säger Nicole Krauss, kritikerrosad författarinna till bland annat *Kärlekens historia* (Brombergs 2006) och senast *Det stora huset* (Brombergs 2011), när vi träffas på restaurangen Mishkenot Sha'ananim's uteservering i Jerusalem. Hon är inbjuden som gäst på en internationell författarfestival.

Signalen på mobiltelefonen är en metallklingande version av temat i filmen "Exodus" som är baserad på en roman med samma titel av Leon Uris och handlar om dramatiska händelser strax innan staten Israel utropade sin självständighet.

Det visar sig strax att ringsignalen med musiken ur "Exodus" kommer från ett av de andra borden på restaurangen. Nicole Krauss skrattar och återgår till vårt samtal om sitt komplexa förhållande till Israel, ett förhållande som går mycket djupare än vad som är fallet med de flesta amerikanska judar som kommer hit för att se Västra muren och andra turistsevärdheter i Jerusalem.

Hon har en bror som bor i Israel. Hennes morföräldrar från Storbritannien bodde också här i Jerusalem, liksom hennes far som tillbringade många år här. Hennes föräldrar träffades faktiskt på en konferens i det israeliska parlamentet Knesset, och gifte sig här innan de flyttade tillbaka till USA.

– Vi kom hit på besök vartenda år under min uppväxt, minns Nicole Krauss. Jag minns det som den plats där jag träffade mina morföräldrar. Jag gick till basaren med min mormor.

Men ett djupare intresse för landet är något relativt nytt i hennes liv.

– Som barn var jag inte intresserad av att fördjupa mig i judendomen. Men det är oundvikligt att förr eller senare börja fråga sig vem man är. Många känslor och önskemål förenar sig i den frågan, och jag började undra över vad en jude är. Och ungefär samtidigt började min bild av Israel förändras. Det var inte längre bara en plats dit jag kom med mina föräldrar för att träffa morföräldrarna. Det

blev ett diskussionsämne där alla motsägelser möttes. Det var något att fördjupa sig i. Inte bara klezmermusik och andra melodier, säger hon och pekar mot bordet med Exodusringsignalen.

Många av de konstnärer och författare som deltar i festivalen kommer hit på blyxtbesök, men själv stannar hon i flera månader tillsammans med sin man (författaren Jonathan Safran Foer) och deras två barn.

SAMTIDIGT SOM HON blev allt mer intresserad av Israel och judendomen började hon också fördjupa sig i den israeliska litteraturen. Hon kan inte läsa hebreiska men säger att hon i alla fall mest läser översättningslitteratur som hon föredrar framför böcker som är skrivna på engelska.

Bland de israeliska författarna hon främst känner en närhet till är David Grossman.

– Jag har läst honom på djupet i årtal och nu har jag lärt känna honom personligen, och hans sätt att tänka och skriva är alltid närvarande för mig.

Nyligen har hon börjat läsa Yoram Kaniuk och ser fram emot att få träffa honom under det här besöket.

– Med några års mellanrum börjar jag läsa en författare som får mig att ändra åsikt om vad man kan göra med sitt skrivande. Kaniuk är en sådan författare. Han är märklig och lysande.

Hon nämner även andra författare, däribland Yael Hoffman, Amos Oz och Yehuda Amichai, som påverkat henne, både personligen och som författare.

Nicole Krauss är medveten om den bojkottkampanj riktad mot Israel som också drabbar landets kulturarbetare, även om hon konstaterar att rörelsen är starkare i England än i USA.

– Jag tror att människor är benägna att bli trötta och cyniska när de tänker på politik, säger hon och menar att detta färgar deras syn på Israel.

– Jag börjar känna en helt oresonlig önskan att berätta om det Israel jag känner till.

»Jag börjar känna en helt oresonlig önskan att berätta om det Israel jag känner till.«